

Índex

Inauguració del curs “L’Administració local i les polítiques d’acció social. Del model social de la Mancomunitat de Catalunya a la crisi de l’estat del benestar i a la redefinició competencial de les entitats locals”	9
Sebastià Sarasa Els efectes de la crisi econòmica en l’estat del benestar: el perill d’un retorn a les polítiques de beneficència?	19
Joaquín Tornos De la beneficència al reconeixement dels serveis socials com a drets subjectius. El dret a accedir als serveis socials	37
Miguel de Haro El finançament dels serveis socials. Cal copagament per fer sostenible l’estat del benestar?	55
Josep Maria Pascual La necessària implicació del sector privat en les polítiques públiques socials. Les ONG d’acció social	81
Pere Gabriel La política social de la Mancomunitat de Catalunya. Objectius i discursos	97
Marcos Vaquer La prestació supramunicipal dels serveis socials i els efectes de la “centralització” de les polítiques socials en el marc de la reforma del règim local espanyol i català	119

Mercè Conesa, David Saldoni i Victòria Forns

Taula rodona: Línies estratègiques d'actuació de l'Administració local en la prestació dels serveis socials. Quin paper poden jugar les entitats locals en el nou escenari competencial? 145

Cloenda 175

Inauguració del curs

“L’Administració local i les polítiques d’acció social. Del model social de la Mancomunitat de Catalunya a la crisi de l’estat del benestar i a la redefinició competencial de les entitats locals”

INTERVENCIÓ DE JOAN FUSTER SOBREPÈRE, DIRECTOR
ACADÈMIC DEL CUIMPB-CENTRE ERNEST LLUCH

Bon dia,

Senyor coordinador general de la Diputació de Barcelona, doctora Gifreu, anem a començar aquest acte d’inauguració del curs “L’Administració local i les polítiques d’acció social. Del model social de la Mancomunitat a la crisi de l’estat del benestar i a la redefinició competencial de les entitats locals”.

En aquesta casa, com ja sabeu, des de la Fundació del Centre Ernest Lluch de la Universitat Internacional Menéndez Pelayo, hi ha una llarguíssima tradició de tractar els problemes de l’administració local. Ha estat una de les nostres tres línies de treball, que estan orientades, d’una banda, a ciència i societat, de l’altra a polítiques públiques i, finalment, a la integració mundial. En aquest segon àmbit de les polítiques públiques hem prestat sempre molta atenció a dos problemes principalment: les polítiques de l’estat del benestar i a les polítiques urbanes. I en el cas que avui ens ocupa es produeix el fet que el curs té almenys tres dimensions: una dimensió commemorativa, en relació amb el centenari de la Mancomunitat, que dóna lloc a una part de les conferències; una segona dimensió és l’anàlisi de polítiques locals, ara és un moment molt crític, i suposo que així s’hi referirà el coordinador general, ara que està a punt d’aprovar-se el decret llei de la nova llei de bases a Madrid i també hi ha una llei en tramitació al Parlament de

Catalunya. I una tercera dimensió és que les polítiques socials estan severament erosionades, o si més no, estan en un canvi de paradigma. No sabria dir si estan erosionades o en un canvi de paradigma, per diferents coses: no sols per la crisi fiscal, la crisi del deute europeu, que és efectivament un dels elements que la posen en qüestió, sinó també pel procés d'integració mundial que genera fortes tensions dins del model social europeu. I aquesta és una discussió que en els propers anys, amb independència de si l'actual crisi fiscal se supera, serà la discussió més important que tindrà aquesta societat: com atenen els seus febles, com ho fa, i amb quin nivell impositiu, i fins a quin punt això grava la competitivitat, etc. És el balanç entre competitivitat i protecció dels febles, la cohesió social dit d'una manera clara.

Com que tots són temes de molta profunditat i el programa que ens ha fet la doctora Gifreu és excel·lent tampoc no m'estendré gaire sobre el contingut del curs. Només volia assenyalar que es troba en la línia dels que hem fet des de fa molts anys, particularment des de la constitució del consorci i també del que s'ha fet més específicament en els cursos patrocinats per la Diputació. Han estat cursos amb una gran repercussió, particularment els vinculats a polítiques urbanes.

En aquest sentit, vull acabar aquestes paraules, sobre el fons de la qüestió la directora del curs els farà totes les explicacions necessàries, en primer lloc, excusant el president Esteve, com farà el senyor Forcadell, per la seva absència ateses les seves múltiples obligacions i pel fet que ja ens va acompanyar la setmana passada, fet que no faria exigible que hi fos avui. Vull acabar amb un agraïment a la Diputació que d'una manera sostinguda ha donat suport a aquesta casa i ha permès que aquests cursos siguin possibles. Sense el suport de la Diputació tant en el Consorci CUIMPB com en aquest conjunt de cursos que organitzem, això seria impensable. Vull aprofitar una vegada més per agrair, doncs, aquest suport i a la vegada l'assistència de tots vostès, als ponents que hagin acceptat la nostra invitació i a la doctora Gifreu per fer aquest programa tan atractiu. Té la paraula.

INTERVENCIÓ DE JUDITH GIFREU

Bon dia a tothom.

Els que avui ens hem congregat en aquesta jornada sobre Administració local i polítiques d'acció social som conscients que l'estat del benestar s'està posant reiteradament en qüestió. En aquest sentit, només hem de recordar les declaracions recents fetes pel Govern holandès segons les quals el model d'Estat social és insostenible; o, més explícitament, com assistim al progressiu desmantellament de l'aparell administratiu del país que ha estat el paradigma i referent mundial en la construcció d'un sistema de benestar social inclusiu i avançat, com és Suècia. Per aquest motiu, des de la direcció d'aquesta jornada creiem que és el moment idoni per debatre sobre un dels interrogants més transcendents que ha generat la crisi econòmica i financera que estem patint. Ens hem de plantejar si efectivament podem continuar vivint instal·lats en un Estat protector que s'ha emparat en una llarga etapa de bonança econòmica finada abruptament el 2007 i que, a un cost econòmic molt elevat, atén les necessitats bàsiques de la ciutadania entesa en la seva globalitat, amb independència del seu nivell econòmic.

Educació bàsica, atenció sanitària, prestacions socials i pensions, prestació de serveis públics en condicions econòmiques accessibles, etcètera, conformen una sèrie d'avanços socials que s'han anat guanyant durant el segle xx i que avui queden blindats a la Norma constitucional, en la mesura que els poders públics han de garantir-ne la prestació. Però potser hem de començar a plantejar-nos que el que hem viscut com una realitat pot esdevenir una utopia irrealitzable en un futur no gaire llunyà. És aquí on, lamentablement, pot fer aigües aquella frase tan emprada, i fins ara feliçment certa, que els fills sempre viuen millor que els pares, invertint la tendència segons la qual les generacions futures assoleixen més beneficis socials que les precedents.

Com afirmava fa uns dies el catedràtic de dret administratiu Pepe Esteve en un article publicat a la premsa escrita, potser ha arribat

el moment de revisar el model per tal que les garanties subsisteixin. Així, es proposa substituir el model d'Estat prestacional, en què l'Estat és el proveïdor directe de serveis socials per un Estat garant que es responsabilitza que aquesta prestació no s'interrompi, és a dir, que els serveis assistencials es continuïn oferint al ciutadà però amb la particularitat que la prestació serà privada. Això obliga a redefinir el concepte de subjecte privat, que s'hauria de subjectar a un marc legal de dret públic per garantir un servei universal i en condicions raonables.

Les intervencions del matí giraran al voltant d'aquest interrogant, de la subsistència de l'Estat social. Parlarem de les repercussions de la crisi econòmica en el sistema de benestar i de protecció social de què gaudim als països occidentals, del perill de tornar sobre els nostres passos cap a un model d'Estat benefactor (un model ja superat) i del dret universal a accedir als serveis socials. També debatrem sobre la necessitat de contribuir a la despesa generada si volem perpetuar el model actual o, en cas contrari, de buscar fonts alternatives de finançament. I tornant al punt de partida (les repercussions de la crisi, i entre elles, les dificultats de finançament del sector públic), dissertarem sobre l'important paper de les organitzacions privades sense ànim de lucre, les organitzacions *non-profit*, i com poden contribuir al manteniment de les prestacions socials, en la línia del que hem apuntat sobre l'Estat garant.

Però els serveis socials no només estan d'actualitat per la crisi del model social sinó també per l'afany estatal de reconfigurar-los competencialment. Per això, dedicarem les ponències de la tarda a parlar dels serveis socials des de l'òptica més purament administrativista: la de l'organització i les competències en l'àmbit dels governs locals, dedicant una atenció especial als anys de construcció de polítiques d'assistència social per part de la Mancomunitat de Catalunya, que el 2014 celebrarà el centenari de la seva constitució. La Mancomunitat encarna a la perfecció l'ideal de millora i modernització a què aspirava la classe política i la societat catalana, més emmirallada en la realitat europea, ocupada en construir el modern Estat de benestar social, que en la castellana, més

immobilista. Els efectes de les polítiques endegades per la Mancomunitat encara perduren, tant en la memòria col·lectiva com en el testimoni vivent dels distints edificis que albergaren l'obra de beneficència, sanitat i política social que va dur a terme en un clara orientació reformista (servei de dementats pobres, hospitals, asils, cases de maternitat, institucions de beneficència subvencionades, pensions a obrers amb més de 75 anys, assegurances a favor d'infants asilats, borses de treball, Institut d'Orientació Professional, emprèstits, mutualitat de secretaris i funcionaris municipals de Catalunya, i un llarg etcètera). La segona ponència ens retorna als nostres dies amb l'anàlisi de les polítiques de serveis socials que actualment duen a terme els governs locals i, molt especialment, de les previsions del projecte de llei de racionalització i sostenibilitat de l'Administració local, que es troba en tramitació parlamentària i sembla que s'aprovarà abans de finals d'any. Analitzarem com afectarà la reforma normativa a la gestió dels serveis locals, atès que suposa una important laminació de les competències dels ajuntaments —tant les pròpies com les anomenades impròpies— i, entre elles, les relatives als serveis socials, l'educació i la sanitat. El fet que aquestes competències hagin de ser traspasades a la Generalitat, una administració menys propera als ciutadans, pot dificultar una atenció ràpida i eficaç a llurs necessitats, perquè a hores d'ara ningú no dubta que el principi de proximitat sigui un element clau en la conformació del model de prestació de polítiques socials que tenim al nostre país.

Finalment, després de repassar el paper de les administracions locals en el passat, mitjançant l'obra de la Mancomunitat, i en l'actualitat, bo i aprofundint en el nou marc legal imposat per l'Estat, clourem la jornada amb una taula rodona en què ens plantejarem el futur de les polítiques socials locals, amb el traçat de possibles fulls de ruta de les administracions municipal i provincial i també de l'administració autonòmica, que, com a “beneficiària” del traspàs competencial previst en el projecte de llei de racionalització i sostenibilitat, té força a dir en aquesta qüestió.

Moltes gràcies i desitjo que la jornada els sigui ben profitosa.

INTERVENCIÓ DE FRANCESC XAVIER FORCADELL

Molt bon dia a tothom.

Diputat Oliva de la Diputació, director acadèmic, directora del curs, coordinadors, assistents que avui sou i som aquí, permetin-me que comenci excusant l'absència de l'excel·lentíssim senyor Salvador Esteve, president de la Diputació, però excusant aquesta absència només en el sentit que sovint l'agenda s'imposa, però no per una qüestió de desinterès en la matèria que avui aquí es tracta. Ans al contrari, jo, fent una utilització d'un símil del dret, vinc aquí en personalitat del *nuntius*, de transmissor de voluntats, i per tant els vinc a traslladar la voluntat del president de la Diputació de Barcelona. I, per tant, parlaré en aquest difícil paper de col·locar-te al lloc d'un altre, però que a la vegada compartim, no només el president i el seu govern, sinó també tot el conjunt dels directius que en aquest moment estem al capdavant de la Diputació de Barcelona, alguns dels quals m'acompanyen avui i en particular els del ram del curs que ens ocupa. I això que jo els vinc a manifestar, també en nom del president, és el compromís explícit i inequívoc, en el temps actual de la Diputació de Barcelona, amb la commemoració del centenari de la Mancomunitat de Catalunya, i en els valors que l'inspiraven, i el compromís inequívoc, també, del treball de la DIBA pel municipalisme i pel país. I per tant aquestes paraules meves, necessàriament breus, aniran en aquesta línia.

El primer és el compromís amb la celebració del centenari de la Mancomunitat de Catalunya. Fa pocs dies amb els professors Balcells, Cabana, entre altres, ho fèiem en aquesta mateixa sala, estem a les portes, el desembre, de commemorar el decret d'inici, i a pocs mesos, l'abril, del que serà el centenari de l'obra ingent d'Enric Prat de la Riba, d'en Puig i Cadafalch, i tots els homes i dones de la Mancomunitat de Catalunya. I aquesta podria ser una celebració eminentment històrica, i compliríem segurament amb el paper que el manual requeriria, però nosaltres no volem que sigui una commemoració històrica només, sinó que creiem que el llegat de la Mancomunitat és

del tot actual i és plenament aplicable si l'adaptem degudament als temps actuals.

M'explico: segurament d'una manera ràpida podria resumir que els tres eixos que van vestir la ingent obra de la Mancomunitat varen ser, en primer lloc, una decidida aposta per la nació i el municipalisme. Va ser també, en un segon eix, una decidida aposta per les persones, les persones més vulnerables fins i tot. I finalment, també, una implicació important amb la creació del que ells en deien formes d'estat, institucions que anessin més enllà de la mera conjuntura temporal o històrica que els toqués viure i que tinguessin la voluntat de perllongar-se, malgrat les dificultats, amb els anys. La doctora Gifreu s'hi referia fa un moment. Moltes d'elles encara vigents i de plena actualitat avui. Per tant, la commemoració de la Mancomunitat nosaltres la volem i l'estem treballant conjuntament no només des d'aquesta visió historicista sinó també des de la visió de recuperar molts dels valors que la conformaven, i aplicar-la en el debat municipalista d'avui.

I aquest és el segon eix rellevant de l'acció de la Diputació: l'aposta decidida pel municipalisme, per uns valors als quals el president es referia en la seva presa de possessió, per uns valors que s'inspiren també en una ajuda constant de la Diputació als ajuntaments, als governs locals, en definitiva als governs locals de la seva demarcació, però també una aposta decidida i ferma per les polítiques socials. Jo ara no m'hi referiré, tenen a la tarda la vicepresidenta Mercè Conesa que serà qui farà la clausura i potser ella s'hi referirà, però la setmana passada anunciàvem un pla complementari de cooperació local de la DIBA, que s'aprovarà aquesta mateixa setmana en una junta de govern extraordinària, pel qual es posa a disposició del món local de la província de Barcelona 30 milions d'euros per a polítiques de suport social. Per tant, el que jo els puc dir i explicar podria ser un discurs protocol·lari i quedar amb les paraules, però m'agradaria acompanyar també les paraules amb fets. I aquí hi ha el diputat i els coordinadors i gent que s'impliquen en aquesta acció diària. Per tant, no només una voluntat de servei des del discurs sinó també des dels fets amb aquesta aportació de 30 milions d'euros a dispo-

sició properament del món local per fer front a les seves polítiques d'acció social. El director de la CUIMPB s'hi referia també a l'inici, això ho fem en un moment en què la legislació de règim local sembla que canvia l'estat de la qüestió en aquestes polítiques sectorials, la sanitat, l'educació, els serveis socials, que sembla que tindran alguns trasllats, o es preveu que tinguin alguns trasllats de titularitat en la competència segons la voluntat estatal en la seva reforma de règim local. I quina és la reacció o resposta de la DIBA? Doncs fer un pla de 30 milions. Perquè nosaltres entenem que les reformes locals han d'anar també aplicades al sentit comú. I el sentit comú el representen vostès, els gestors que cada dia estan al capdavant dels ajuntaments i del món local. I vostès, aquests gestors, són els que ens diuen, a través dels seus representants, els seus secretaris, interventors, cursos sectorials com aquests que estem fent, que aquests són els temes que interessin a la ciutadania que el ve a veure cada dia amb les seves preocupacions a les seves administracions o on vostès gestionen. Aquesta és la resposta de la DIBA.

La resposta de la DIBA també passa per l'estudi i la formació, enfortint aquest municipalisme s'ha de vestir també en bona lògica formant el personal que cada dia el serveix. Per tant, l'aposta de la DIBA en matèria formativa hi continua essent. Formativa i organitzativa. Aquesta mateixa setmana s'iniciaven també els treballs d'una comissió interna que hem constituït sobre quin impacte té aquesta reforma local a casa nostra i en les polítiques que la Diputació, en matèria sobretot social, sanitària i també educativa, està prestant en els seus ajuntaments. Per tant, davant d'aquesta reforma a nosaltres ens hi tindran al davant. Al davant però no donant-hi suport sinó reivindicant el vostre paper, de reclamar també les polítiques que els nostres ciutadans ens reclamen. I ho farem des de totes les vessants que puguem. Però és important, també, que per fer-ho des de totes aquestes vessants hi hagi una part reflexiva, intel·lectual, acadèmica que nodreixi la crítica, que nodreixi fonamentadament aquesta visió més estratègica.

I aquest curs crec que en bona lògica resumeix per acabar tot això que els he intentat dir. Reivindicació del centenari de la Mancomunitat, no

com un fet històric sinó com una oportunitat també d'aportar una sèrie de valors que haurien d'inspirar la nova gestió local que avui estem fent. Vostès veuran també un programa plural, com ens agrada fer també a la DIBA, amb veus de diferents disciplines. Aquí, per descomptat, hi ha el tema social, el tema jurídic, el tema històric, el tema sociològic, però que siguin també de diferents procedències geogràfiques i costes, veuran veus que vénen més a nivell estatal, veus més catalanes, etc.

Aquesta idea de la pluralitat també és un valor que podem inspirar amb la nostra formació. I amb això acabo. Nosaltres des de la DIBA hem iniciat un cicle de jornades anomenades cicles Kilòmetre 0, reformes locals Kilòmetre 0, que tenen una visió molt més general sobre l'impacte de les reformes. Fa escassos dies, més de 450 persones al World Trade Center celebrarem la primera de les sessions. El 14 de novembre en farem una altra sobre el món local i Europa. Aquestes són les reformes, però com s'estan plantejant les reformes locals a Europa? Veurem que no van exactament en la mateixa línia de les que es planteja ara l'Estat espanyol. Properament en farem també sobre ens instrumentals, com afecta tota aquesta realitat instrumental en el conjunt de les reformes. Però aquestes serien les jornades més generalistes. Volem també aprofitar la possibilitat de la DIBA a través d'ella mateixa o a través de les seves personificacions instrumentals de les quals forma part, que també tingui una formació molt més específica en temes concrets, i aquest probablement n'és el millor exemple, que ajudin també a complementar, a sumar, en temps de restriccions econòmiques. Jo sé que avui aquí hi ha també molts alumnes del postgrau de Serveis Socials de l'Associació Catalana de Municipis. Doncs es tracta d'això, que entre tots oferim la millor formació possible de manera complementària, donant la veu a la màxima diversitat d'opinions possibles.

Al final, l'èxit d'aquest tipus de jornades, i el nombrós públic que hi ha aquí inscrit així ho confirma, és el que ens esperona a continuar en aquesta línia.

Res més. Per part de la DIBA, un plaer; com sempre quedem a la vostra disposició per tot allò en què els puguem ajudar. Moltes gràcies i bona jornada.

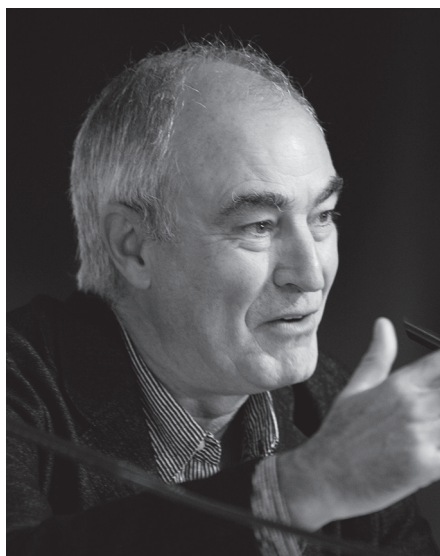
Els efectes de la crisi econòmica en l'estat del benestar: el perill d'un retorn a les polítiques de beneficència?

SEBASTIÀ SARASA

Professor de sociologia a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. Anteriorment havia estat professor de sociologia a la Universitat de Barcelona i a l'Escola Universitària de Treball Social de l'ICESB. Va estar col·laborant a la Secretaria Tècnica de l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona entre els anys 1985 i 1987. Ha estat president de l'Associació Catalana de Sociologia entre els anys 1995 i 1999, i vicepresident de la Federació Espanyola de Sociologia entre els anys 1998 i 2001. Bona part de la seva recerca està focalitzada a analitzar els efectes de les polítiques socials en l'estructura de desigualtats, temes sobre els quals ha publicat nombrosos treballs.

Entre les seves publicacions més recents cal destacar:

Crisis económica y pobreza infantil en algunos países de la Unión Europea a; Efectes de l'escola bressol en el desenvolupament dels adolescents; Itineraris i factors d'exclusió social (2009), "Personal and household care giving from adult children to parents and social stratification" (coautor amb S. Billingsley) (2008); "Do Welfare Benefits Affect Women's Choices of Adult Care Giving?" a *European Sociological Review* (2008), i "Old-age Pensions in Spain: Recent Reforms and Some of their Consequences for the Risk of Poverty" a *Social policy & administration* (2008).

PRESENTACIÓ DE JUDITH GIFREU, DIRECTORA DEL CURS

Donem inici a la primera de les ponències del matí. Es tractarà d'analitzar i dissertar sobre si la crisi econòmica que estem patint en l'actualitat té unes conseqüències en el sistema de benestar i protecció social i si hi ha el perill d'invertir el procés i de tornar sobre les nostres passes cap a un estat protector, un estat benefactor, que és un model que ja fa molts anys que per sort tenim superat.

Per a aquesta ponència comptem amb la presència i participació del doctor Sebastià Sarasa. Ell és professor de sociologia a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, va col·laborar a la secretaria tècnica de l'àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona, ha estat president de l'Associació Catalana de Sociologia i vicepresident de la Federació Espanyola de Sociologia, i bona part de la seva recerca l'ha focalitzat en l'anàlisi dels efectes de les polítiques socials en l'estructura de les desigualtats, temes sobre els quals ha publicat nombrosos treballs. Quan vulguis, Sebastià.

ELS EFECTES DE LA CRISI ECONÒMICA EN L'ESTAT DEL BENESTAR: EL PERILL D'UN RETORN A LES POLÍTIQUES DE BENEFICÈNCIA?

Bon dia a tothom.

L'encàrrec que se m'ha fet és una mica complicat perquè en certa manera el títol de la ponència porta implícita una predicció. I la bola de cristall no la té ningú. Per tant serà molt difícil dir què pot passar en el futur immediat i en el futur a més llarg termini, que a efectes de l'estat del benestar és el que més ens ha de preocupar. Sí que els puc dir, però, escenaris possibles on podríem anar. Vostès estan treballant en el camp de l'atenció a les persones amb necessitat i tenen una experiència, i per tant, encara que sigui d'una manera breu, sí que podem fer algun intercanvi d'impressions de quines són les nostres intuïcions sobre cap a on pot anar el que està succeint en aquests moments.

D'entrada, quan deia un escenari al qual segur que no anirem, i dic segur entre cometes perquè en aquest món no hi ha res segur, és al retorn cap a aquest estat benefactor sustentat en la beneficència social. És a dir, al període de la Mancomunitat, a aquest no hi tornarem. I si hi tornéssim seria una hecatombe. Voldria dir, que a Europa, i dins d'ella, nosaltres, hauríem entrat en una etapa de decadència econòmica i política i social tan dramàtica que seria esfereïdor viure aquí. Per què? Perquè la beneficència, com tots sabem, vol dir no reconèixer cap dret subjectiu a ningú i que vas atenent els pobres en funció dels recursos que tens i de la gravetat o el clientelisme que pugui haver-hi en cada moment amb determinats col·lectius i això crec que és molt difícil que passi.

Abans la professora Gifreu ha parlat de com de benaventurats són aquells que van néixer en els anys setanta i vuitanta, perquè els qui vam néixer abans hem viscut una situació bastant semblant a la que estem vivint ara. La meva generació va viure la crisi del petroli

que és quan s'inicia l'onada neoliberal en què encara estem immersos. El que estem vivint avui arrenca d'aquella crisi i aquesta crisi d'ara el que fa és reforçar sobre el mateix, insistir-hi i accentuar un procés. Els qui vam viure aquella crisi sabíem que parlar d'universalitzar drets era tabú. Et deien "S'ha acabat l'època daurada de l'estat del benestar". Si parlaves de generar ocupació al sector públic per contractar gent perquè això generaria ocupació, et miraven dient "T'has begut l'enteniment, s'ha acabat això, l'estat del benestar s'ha mort". El ministre Solchaga més tard, el 1997, va publicar aquell llibre sobre *El final de la edad dorada* de l'estat del benestar del capitalisme. Però a molts països desenvolupats de l'OCDE ha augmentat la cobertura universal d'algunes prestacions socials, ha augmentat la despesa social, ha augmentat la prestació de serveis públics. Què vol dir això? Que estem vivint una crisi, però que això no significa que desmantellem la barraca i tot se'n vagi en orris. Seria un misatge optimista. Vol dir això que tot el que està passant no té cap mena d'importància, que tot el que va passar a la crisi del petroli als anys setanta i el que va venir després ha estat irrellevant? No, de cap manera. Han passat coses molt serioses i l'estat del benestar i les societats europees i desenvolupades d'Occident tenen uns reptes molt i molt grans per resoldre, que afecten l'estat del benestar, sens dubte, l'arquitectura de l'estat del benestar. I caldrà veure com es resoldran aquests problemes.

Per tant, els dos possibles escenaris cap als quals podem anar es basaran en les passes que hem anat fent des d'aquella crisi del petroli dels anys setanta i les que sembla que s'estan donant ara. No només en els serveis socials, sinó als mercats de treball, als sistemes de protecció, així com a l'estructura demogràfica dels nostres països, perspectiva necessària per entendre tota la lògica de les reformes. Perquè l'estat del benestar al final està inserit en una lògica sistèmica, del sistema econòmic del país, del sistema polític i social. Per entendre quin pot ser el futur del nostre estat del benestar, hem d'entendre quin pot ser el futur de tota la màquina i el sistema econòmic i polític en què estem immersos.

Comencem pel fenomen de la crisi. La crisi que estem patint ara era al principi una crisi financera, en el nostre país, a més, recolzada en una bombolla immobiliària. Crisis financeres d'aquests tipus, des dels anys noranta ençà acostumen a ser bastant freqüents. Els en recordaré algunes: 1990, Japó, crisi financera i bombolla immobiliària, de la qual encara no s'ha recuperat i ara sembla que comença a fer-ho després de vint anys de crisi. Suècia i Finlàndia 1990. Els durà fins al 1994. És l'inici del desmantellament del que coneixem com a protecció social sueca i finlandesa orientada cap a un altre model. Va significar la caiguda de la natalitat a Suècia i la pèrdua de molts llocs de treball al sector públic. Pel mateix motiu, bancs, bombolles financeres, enormes quantitats de crèdits a les famílies i a les empreses que, de cop i volta, tot plegat es converteix en un excés de diners prestats i tot fa fallida. Hem dit Japó, Suècia, Finlàndia, però també Mèxic 1994-1995, sud-est asiàtic, els tigres asiàtics, Corea, Malàisia, Xina, 1997, exactament el mateix. Brasil, 1991, Argentina, el *corralito*, 2001, va ser el mateix, i ara ens ha tocat a nosaltres.

Quina és la diferència? La diferència és que aquestes crisis financeres van ser, d'alguna manera, locals. Els economistes de les institucions internacionals es quedaven sense veu pensant: a veure si això desencadena una crisi mundial? però no passava. El que té de novetat la crisi actual és que és d'abast més gran. Aquesta vegada la crisi financera ha fet petit a tothom, especialment als països més desenvolupats de l'hemisferi nord. Europa i Amèrica del Nord. Perquè la resta també van patir-ho però no amb tanta intensitat. Això el que ens ha fet a nosaltres, que som ara l'epicentre de tot el que està passant, és pensar que és l'única crisi que ha succeït. Però ja n'hi ha hagut varies. I el que els vull dir és que, per tant, seria raonable esperar-ne més.

Això ha començat fa vint anys, s'ha desregulat el sector financer, s'ha globalitzat el sector financer i els diners van i vénen sense cap control i provoquen bombolles. Aquesta ha acabat amb repercussions sistèmiques, no sé fins a quin punt farà que les autoritats monetàries internacionals s'adonin que això és perillós i posin algun tipus de control. Caldrà veure què passa. Això està relacionat amb la pèrdua

de capacitat política per governar el que està passant. Però en principi és un fenomen que és bastant probable que tornem a veure en el futur immediat.

Els efectes de la crisi, com va succeir també abans a d'altres països com Suècia i Finlàndia, han accelerat la desindustrialització. Des de la crisi del petroli les societats occidentals estan duent a terme la transformació de societats eminentment industrials en societats de serveis. Però encara hi ha un cert pes de la indústria a Europa i Amèrica del Nord. Aquesta crisi el que fa és que aquest fenomen de pèrdua de llocs de treball industrials s'acceleri. Perquè ens fem una idea, Finlàndia amb la crisi de 1990-1994 va veure desaparèixer tot el sector tèxtil que tenia, un sector que era molt important en la seva balança d'exportació. Nosaltres en aquests moments estem vivint un drama a tota l'Àrea Metropolitana de Barcelona, que és on més sector industrial concentràvem, i on s'està produint una pèrdua de llocs de treball impressionant, amb tancament d'empreses. Això té una repercussió en la vida quotidiana, en les famílies, i en l'estat del benestar molt greu perquè la major part de treballadors industrials són homes. Homes que són sustentadors de les seves famílies, perquè la manera com hem gestionat crisis anteriors a Espanya i a molts dels països de l'Europa continental és que la situació laboral de les dones i els joves era precària i feien d'esmoreïdors de les crisis. Si arribava un cicle de conjuntura baixa, s'acomiadaven els temporals, vol dir joves i dones, però el *pater familias* continuava amb un lloc segur de treball, amb una pensió garantida, un sou garantit i mantenia la família. Per això malgrat que tinguéssim taxes d'atur del 20 % durant els anys vuitanta no hi havia cap crisi social, perquè estaven concentrats en dones i joves aixoplugats en una llar on hi havia un home entre 35 i 60 anys que tenia un lloc de treball estable. Això no està passant ara. Ara els que estan perdent la feina són aquests homes que mantenen les llars, així com els joves, però no tant les dones. Les dones també estan patint l'atur, però perquè se'n facin una idea, la taxa d'atur a Catalunya avui entre homes i dones s'ha equiparat, cosa que era impensable. Això té una conseqüència que està afectant molt

les condicions de vida de les famílies, sobretot perquè l'atur està castigant molt els joves i els homes entre 30 i 50 anys, que és el moment en què estan criant els fills. Per tant, la pobresa infantil ha augmentat de manera espectacular al nostre país i això és un problema greu que tindrem en el futur, que veurem més endavant.

Són unes conseqüències d'aquesta crisi diferents a les de les crisis anteriors. Quins són els efectes previsibles a llarg termini d'aquesta crisi i que després intentarem lligar amb els reptes que té l'estat del benestar. Un és que marcarà el futur dels joves actuals. Els ingressos que obtindran per les feines que facin seran inferiors als de generacions anteriors. Està demostrat, ho han estudiat molt els economistes, que cada vegada que una nova generació s'incorpora al mercat laboral en un període de crisi, les conseqüències que té per la seva vida futura són notables. És a dir, no tenen mai el mateix nivell d'ingressos, de mitjana, els joves que han començat a treballar en període de crisi. Els salaris i les oportunitats laborals són inferiors als treballadors que han iniciat la seva vida laboral en moments de bonança econòmica. Per tant, podem preveure, perquè ja portem sis anys de crisi i no sabem quan acabarà, que en aquest període de sis a deu anys tota aquesta generació de joves que s'han anat incorporant al mercat de treball després d'acabar els estudis, quan siguin adults i hagin contribuït a les pensions, etc. hauran tingut una vida laboral poc atractiva en comparació amb la de les generacions anteriors, o si això es recuperés molt bé, amb les que entrin al mercat laboral en moments de bonança econòmica.

A alguns joves la crisi els anirà bé, entre cometes, perquè davant la perspectiva que no troben ocupació, estan perllongant els estudis. La gent que abans abandonava la ESO ara no ho fa i la taxa d'abandonament és menor. Hi ha més gent fent batxillerat i intentant entrar a la universitat, es veu a les estadístiques. Però al mateix temps està pujant la proporció de ni-nis. Els fills de la classe mitjana, veient les dificultats que hi ha per incorporar-se al mercat laboral, opten per continuar dins del sistema educatiu i estudien una mica més, la qual cosa els anirà bé per compensar el que els deia abans. Però els fills de

la classe treballadora més desprotegits engrosseixen les bosses de nins del país, són persones que abandonen igualment el sistema educatiu però no troben feina perquè no n'hi ha. Es crea així una bossa de joves que no tenen ni feina ni estudis ni fan cap mena d'activitat.

Una altra conseqüència a mig-llarg termini de la crisi que estem vivint ara és que totes les persones que es queden a l'atur a partir dels cinquanta anys es troben en una situació bastant feble de cara a la seva jubilació. Perquè la base de cotització per cobrar la jubilació es calcula a partir dels últims quinze anys (ara seran vint-i-cinc) de vida laboral, les persones que a partir dels cinquanta es quedin sense feina ja veurem quina pensió cobraran i això ens generarà un problema en el futur. Tindrem un augment del risc de pobresa entre la gent gran perquè aquestes persones no hauran cotitzat prou per cobrar una pensió contributiva. L'altra conseqüència també a llarg termini, però aquesta ja l'estem veient ara, és la caiguda de la natalitat. I això ho empalmarem després amb els reptes que té l'estat del benestar. La caiguda de natalitat és visible i si la cosa no es modifica, continuarà augmentant i agreujarem un problema estructural que ja tenim d'envelliment de la població.

L'altre efecte a llarg termini que podem esperar de la crisi actual és el que en l'argot dels economistes del treball s'anomena "la histèresi" de l'atur. Què entenem per histèresi de l'atur? Doncs que des de la crisi del petroli cada vegada que hi ha una crisi, de les breus que hem tingut d'un o dos anys, es destrueix ocupació amb més intensitat en els sectors no qualificats, i quan arriba la recuperació, aquesta és més ràpida en els sectors qualificats però molt més lenta en els no qualificats. Per exemple el cas de Suècia és il·lustratiu. Abans de la crisi dels noranta tenia una taxa d'atur del 2 %. Amb la crisi puja fins al 12-14 %. Passa la crisi i la taxa d'atur no torna al 2 % anterior, baixa però es queda al 6 %. Ve una altra crisi i puja al 18 % i torna a baixar però es quedarà al 8 %. Això és la histèresi de la desocupació. Cada vegada que hi ha un fenomen de destrucció d'ocupació augmenta la taxa d'atur estructural que és major. És a dir, en el nostre cas, que ja teníem taxes d'atur molt elevades abans de la crisi i de la bombolla

immobiliària, quan aquesta crisi hagi passat, ja veurem si retornarem a les taxes d'atur que havíem tingut abans i que ja eren de les més altes d'Europa. Segurament les tindrem més altes perquè el que hi ha és destrucció de l'ocupació industrial, i aquests treballadors de la indústria són molt difícilment reciclables, molts són treballadors no qualificats. Què farem amb aquesta gent? Doncs formaran part de l'atur estructural, consumiran despesa de la seguretat social, o dels serveis socials o de les rendes mínimes d'inserció, seran consumidors nets de recursos.

Vegem ara quines són les reaccions que han tingut els governs davant de la crisi perquè puguem anar avançant cap al que podria ser el futur que espera a l'estat del benestar.

La primera reacció que hi va haver als anys 2008-2009 i entrat el 2010 va ser una reacció típica de manual d'economia keynesiana contracíclica. Tots els governs europeus, americà i canadenc i de l'hemisferi nord van augmentar la despesa social. Cadascú amb la seva herència institucional. A Espanya vàrem fer el Plan E per afavorir l'obra pública i d'aquesta manera generar ocupació en el sector que havia estat el nostre model de desenvolupament, el totxo. Quan aquest s'enfonsa, hi generem més activitat per veure què en fem. Els suecs han creat ocupacions temporals en el sector públic perquè és la seva dinàmica. Gestionar l'estat del benestar a través de l'ocupació pública. Quan arriba la crisi creen llocs de treball en el sector públic per absorbir la caiguda del sector industrial i d'altres. Els alemanys com ho fan? I els txecs? El que fan és protegir molt els treballadors d'alta productivitat amb la reducció de jornades laborals i aturs parcials perquè les empreses no hagin d'acomiadar-los. Si ho fessin, recuperar-los és molt difícil perquè, a més, són treballadors en els quals s'han invertit molts diners en formació i no volen perdre'ls. Tenen un model productiu d'alta tecnologia, exportador, molt diferent del nostre, i per tant la seva reacció estratègica va en aquest sentit. Tots els governs augmenten la despesa però cadascú des de la perspectiva del seu model de producció i del règim de benestar en què està immers. Els escandinaus generen ocupació pública, els continentals,

més productius i exportadors, protegeixen els *insiders* o treballadors que són molt productius, i nosaltres, intentem generar més obra per contractar la gent de la construcció.

El 2010 això ja no s'aguanta i el deute públic comença a augmentar molt, la pressió internacional és molt forta cap a l'estabilitat monetària europea, i és quan s'inicien les polítiques d'austeritat, que només s'adopten a Europa perquè Estats Units continuen injectant diners al sistema, com Japó, i sembla que estan sortint de la crisi. Però Europa no, Europa va optar per una política ortodoxa, fèrria, d'austeritat absoluta i tothom s'ha d'estrènyer el cinturó i aguantar la crisi intentant controlar el dèficit públic.

El repte que tenim ara, i és aquí on cal la bola de cristall, cosa bastant inútil perquè no existeixen, és saber si tota aquesta austeritat que s'està aplicant ara és conjuntural i revertirà en el moment que arribin altra vegada les vaques grasses? Es reduirà ara l'estat del benestar i tornarem després altre cop al camí de l'augment de drets, cobertures i intensitat protectora, o no? Serà això o serà el que alguns anomenen la doctrina del *shock*? És a dir, ara que tothom està espantat, esfereït de veure que el seu lloc de treball perilla i que estem davant d'una situació mai vista quant al fet dramàtic de perdre llocs de treball i que s'enfonsi l'economia, ara és quan cal aprofitar per dir: "reformes estructurals o el caos." Reformes molt impopulars que s'han intentat fer des de la crisi del petroli i que han trobat resistència des de l'opinió pública i des dels partits d'esquerres per tal de tirar-ho endavant, i que ara en aquesta conjuntura, diuen, és el moment, ara tirem endavant i el personal s'empassarà el que sigui mentre fem reformes estructurals que canviaran la cara de l'estat del benestar futur. Per tant la pregunta és, estem davant d'una situació conjuntural o bé davant d'una situació nova que canvia radicalment la lògica de l'estat del benestar?

De moment no hi tenim resposta, no ho podem saber, el temps ho dirà. Malgrat que, en qualsevol cas, sí que tenim clar que les previsions d'economistes com Stiglitz ens diuen que aquesta crisi va per llarg, i

que la recuperació d'activitat laboral trigarà molt encara. Malgrat els brots verds i que el PIB torni a créixer i les empreses tornin a anar bé, perquè això s'acabi traduïnt en augment de l'ocupació de manera significativa passarà encara molt de temps. Això vol dir que les administracions públiques continuaran tenint problemes fiscals perquè hi haurà poca gent contribuint a la seguretat social i a l'IRPF, i molta despesa social. Pensem que estem mantenint la cobertura a Espanya, per exemple, on l'atur ha augmentat moltíssim. Però la taxa de cobertura de l'atur ha augmentat també. Espanya està fent un esforç enorme, i està abocant els recursos sobretot per intentar protegir els aturats amb el programa Prepara, tots aquests programes de donar 400 euros al mes que semblen poca cosa però són un munt de milions d'euros per contenir el possible conflicte social que pot produir-se.

Això és una font de desgast que si no generem ocupació anirà afeblint l'Administració pública espanyola en general i ho hem de resoldre. Per tant, encara que fos conjuntural, és possible que passem bastants anys d'austeritat i que tinguem problemes per accedir als recursos.

Ara bé, com que del que es tracta és de saber cap a on anem, el que hem de veure és quins són els reptes que tenim a les societats més avançades, i com l'estat del benestar pot ajudar a resoldre o a gestionar aquests reptes, i en un context de crisi veure, fins i tot en el pitjor escenari de reformes neoliberals ja estructurals, quins seran els temes que haurem de gestionar.

Bàsicament els reptes són de tres tipus. Demogràfics, econòmics i polítics.

Comencem amb els demogràfics. En aquest àmbit tenim tres fenòmens que estan succeïnt a tot Europa que plantegen dilemes que són bastant difícils de resoldre, sobretot perquè hem de veure qui en paga la factura i com es reparteixen els costos, que és el que crea els problemes polítics.

El primer problema és el de l'envelliment de la població, conegut. A vegades ens ho plantegen de manera extremadament dramàtica, i potser no n'hi ha per tant, però és efectivament un problema.